

مقدمه‌ای بر

روش‌شناسی پژوهش تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت

دکتر محمد حسن میرمحمدی

دانشیار فلسفه تعلیم و تربیت و استاد استاذ شایسته

آبیز

پیشگیری از روشنی و طبعی در کالبد تعلیم و تربیت

تالیف	دکتر حسن میرزا محمدی
ناشر	آیئر
قطع	رقعی
نوبت چاپ	اول
تاریخ	بهار ۱۳۹۳
تیراژ	۱۵۰۰
صفحات	۱۵۲
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۹۷۰-۴۵۱-۷
لیتوگرافی	نورنگ ۷۷۵۲۹۳۳-۷۷۵۳۱۰۲۷
چاپ و صحافی	۵۵۲۶۹۲۸۷-۸ طرفه

کتابخانه: تهران، میدان انقلاب ابتدای خیابان آزادی، خیابان دکتر قریب، بعد از فرست شیرازی
پلاک ۷، تلفن: ۶۶۵۶۶۰۹-۱۸

نویسندگان: تهران، خیابان لایفی نزاک، بین اردیبهشت و فروردین، پلاک ۲۳۸
تلفن: ۶۶۴۱۲۴۷۲-۶۶۴۱۴۵۱۵-۶۶۴۱۱۱۷۳-۶۶۴۹۲۳۰۹

WWW.Ketabiran.ir

فروش اینترنتی

مقدمه	الف	شش
فصل اول: چیستی پژوهش تربیتی		۱
۱-۱ معرفی روایت		۱
۲-۱ دیدگاه «پایا»: عصاریت، ادا و منطق موقعیت		۲
۳-۱ دیدگاه «باقری»: عمل پژوهش ارزش مضامین		۴
۴-۱ دیدگاه «شعبانی ورکی»: رویکرد پدیدارگرایی		۸
۵-۱ جمع‌بندی		۱۰
منابع فصل اول		۱۵
فصل دوم: تنگناهای پژوهش تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت		۱۷
۱-۲ مفهوم تطبیق		۱۷
۲-۲ تنگناهای پژوهش تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت		۱۹
۳-۲ جمع‌بندی و پیشنهادات		۲۲
منابع فصل دوم		۲۶
فصل سوم: رویکردها و روش‌های پژوهش تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت		۲۷
۱-۳ پیشینه تطبیق		۲۷
۲-۳ رویکردها و روش‌های پژوهش تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت		۲۸

۳-۳	تحقیق تاریخی به عنوان یک رویکرد پژوهشی در فلسفه تعلیم و تربیت ...	۳۱
۴-۳	رویکرد تاریخ‌انگاری در پژوهش تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت	۳۴
۵-۳	پدیدارشناسی به عنوان یک رویکرد پژوهشی در فلسفه تعلیم و تربیت ...	۳۶
۶-۳	پدیدارشناسی در پژوهش تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت	۳۸
۷-۳	روش تطبیقی مورد محور در پژوهش تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت ...	۴۰
۸-۳	رویکرد تطبیقی متغیر محور در پژوهش تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت ...	۴۳
۹-۱	جمع‌بندی	۴۵
۴۸	منابع فصل سوم	
۵۱	فصل چهارم روش تطبیقی به عنوان یک روش پیچیده در فلسفه تعلیم و تربیت	۵۱
۱-۴	نظریه پیچیدگی در فلسفه تعلیم و تربیت	۵۱
۲-۴	پژوهش تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت	۵۳
۳-۴	پیچیدگی در پژوهش تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت	۵۶
۴-۴	جمع‌بندی	۶۳
۶۵	منابع فصل چهارم	
۶۷	فصل پنجم: بررسی نقش و جایگاه زیان در پژوهش تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت	۶۷
۱-۵	مقدمه	۶۷
۲-۵	دیدگاه عدم ترجمه‌پذیری	۷۲
۳-۵	دیدگاه ترجمه‌پذیری کامل	۷۴
۴-۵	دیدگاه ترجمه‌پذیری بینابین	۷۵
۵-۵	جمع‌بندی و پیشنهادات	۷۷
۸۰	منابع فصل پنجم	
۸۳	فصل ششم: نمونه‌ای از پژوهش تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت: مقایسه اندیشه‌های فلسفی و اهداف تعلیم و تربیت از دیدگاه افلاطون و فارابی	۸۳

۸۳	۱-۶ زمینه مقایسه
۸۵	۲-۶ مقایسه اندیشه‌های افلاطون و فارابی
۸۵	۱-۲-۶ اندیشه‌های فلسفی
۱۰۳	۲-۲-۶ اهداف تعلیم و تربیت
۱۱۹	۳- جمع‌بندی
۱۲۰	منابع فصل ششم
۱۲۵	پیوست
۱۲۹	واژه‌نامه انگلیسی به فارسی
۱۳۳	واژه‌نامه فارسی به انگلیسی
۱۳۷	نام‌نامه
۱۳۹	نمایه

پاسخ به سؤالات متعدد موجود در یک رشته علمی، از طریق پژوهش در آن رشته امکان می‌یابد. هر قدر روش‌های پژوهش در یک رشته علمی توسعه پیدا کند، امکان رشد دهنه آن رشته هم بیشتر می‌شود. «فلسفه تعلیم و تربیت»، به عنوان یک رشته دانشگاهی در کشور ما بیش از دو دهه است که به صورت علمی و آکادمیک به کار خود ادامه می‌دهد و اکنون تعداد قابل توجهی از دانش‌آموختگان این رشته در مراکز علمی و پژوهشی کشور مشغول فعالیت می‌باشند. در سال‌های اخیر هم «انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران»^۱ به همت جمعی از اساتید و دانشجویان این رشته تأسیس شده است.

علیرغم گذشت بیش از دو دهه از حیات این رشته در کشور، تا مدت‌های زیادی، کتاب مشخص در این رابطه^۲ روش‌های پژوهش در فلسفه تعلیم و تربیت تألیف نشده بود و حتی اعتدالی بر آن بود که در این رشته روش‌های پژوهش علمی وجود ندارد. تا این که در سال ۱۳۸۰ کتاب ارزشمند «رویکردها و روش‌های پژوهش در فلسفه تعلیم و تربیت» (باقی و همکاران) تألیف شد. این اتفاق را باید نقطه عطفی در رشد روش‌شناسی فلسفه تعلیم و تربیت در ایران دانست تا جایی که اکنون رویکردها و روش‌های معرفی شده در این کتاب در ده‌پان نامه‌ها و رساله‌های دانشگاهی و مقالات علمی در این رشته مورد استفاده گسترده قرار می‌گیرد.

با توجه به این مراتب، با مطالعه کتاب فوق، مشاهده می‌شود که برای برخی از رویکردها و روش‌های پژوهش در فلسفه تعلیم و تربیت در این کتاب خیلی است. از جمله این روش‌ها، می‌توان به «روش پژوهش تطبیقی» اشاره کرد. این روش در رساله‌ها

1. Philosophy of education society of Iran(PESI) www.pesi.ir

نویسنده این کتاب، در یک دوره سه ساله، عضو هیأت مدیره این انجمن بوده و در این دوره، بخش‌های تحقیقاتی (سیگ‌های) انجمن شکل گرفته است. یکی از این بخش‌ها، بخش «مطالعات تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت» است. اطلاعات بیشتر در خصوص این بخش تحقیقاتی را در پوست کتاب مشاهده فرمایید.

کتاب‌های روش تحقیق در علوم رفتاری و تربیتی که به فارسی نوشته شده‌اند نیز معرفی نشده است.

این در حالی است که یکی از زمینه‌های مهم پژوهشی در رشته فلسفه تعلیم و تربیت در نظام دانشگاهی کشور، مطالعات تطبیقی است و هر ساله تعداد زیادی پایان‌نامه و تحقیق دانشگاهی در این قلمرو در سطح دانشگاه‌های کشور انجام می‌گیرد که از نظر روش‌شناسی نیازمند به بازنگری و اصلاح جدی هستند.

کتاب حاضر، تلاشی آغازین برای پرکردن این شکاف پژوهشی است که در شش فصل شرح و تدوین شده است:

فصل اول به بیان چرایی پژوهش تربیتی می‌پردازد. در این فصل، روایت‌های موجود پژوهشی فلسفه تعلیم و تربیت در ایران معرفی و آنگاه وضعیت پژوهش تربیتی در کشور با تأکید بر روش تطبیقی تبیین شده است.

فصل دوم به بحث در خصوص تنگناهای پژوهش تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت می‌پردازد. در این فصل، ابتدا، تعاریف و عناوین یک فرایند پژوهشی، مفهوم‌پردازی شده، آنگاه تنگناهای پژوهشی در هفت مورد معرفی و در نهایت پیشنهاداتی برای عبور از این تنگناها در انجام پژوهش‌های تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت ارائه شده است.

فصل سوم به بیان رویکردها و روش‌های پژوهش تطبیقی اختصاص یافته است. در این فصل، ابتدا تاریخچه مختصری از مطالعات تطبیقی ارائه شده است. سپس رویکردهای معروف در پژوهش‌های تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت معرفی شده است. در آخر فصل این نکته مهم مورد بحث قرار گرفته است که هیچ‌یک از رویکردها و روش‌های موجود، به‌تنهایی نمی‌تواند در پژوهش‌ها تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت مورد استفاده قرار گیرد بلکه به تناسب، استفاده از ترکیبی از این رویکردها توصیه می‌شود.

فصل چهارم به موضوع پیچیدگی در پژوهش تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت اختصاص یافته است. در این فصل، ابتدا نظریه پیچیدگی در علم، سپس در تعلیم و تربیت و آنگاه در فلسفه تعلیم و تربیت مطرح و در مقابل نظریه سادگی قرار گرفته است. در ادامه، ماهیت پژوهش تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت مورد بررسی قرار گرفته است. موضوع محوری در این قسمت آن است که پژوهش تطبیقی در این رشته، ماهیتاً فراتر از تبیین‌های کمی و علی بوده و این خود یکی از زمینه‌های پیچیدگی این روش به‌شمار می‌آید که در بخش پایانی این فصل به آن پرداخته شده است. در این بخش، این مقاله محوری مورد نظر قرار گرفته که، پیچیدگی یکی از ویژگی‌های اساسی پژوهش تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت است. پیچیدگی به معنای سختی یا مبهم بودن این اصل نیست، بلکه به معنای چند لایه بودن موضوعات، روش و یافته‌های موجود در پژوهش تطبیقی در این عرصه است.

فصل پنجم، با هدف تبیین نقش و جایگاه زبان در پژوهش تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت انجام گرفته است. مقاله اصلی این فصل آن است که در انجام این پژوهش، تا چه اندازه می‌توان به ترجمه‌پذیری زبان‌ها متوجه و مختلف به یکدیگر اقدام کرد. با توجه به این مسئله، سه دیدگاه زیر، صورت‌بندی شده‌اند: الف) دیدگاه عدم ترجمه‌پذیری (ب) دیدگاه ترجمه‌پذیری کامل و (ج) دیدگاه ترجمه‌پذیری بینابین. از میان سه حالت فوق، دیدگاه ترجمه‌پذیری کامل و دیدگاه عدم ترجمه‌پذیری زبان‌ها غیرقابل قبول و دیدگاه ترجمه‌پذیری بینابین زبان‌ها انتخاب شده و بر آن «ترجمه‌پذیری ملایم» یاد شده است. بر این اساس، پژوهشگر تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت، ضمن در نظر گرفتن شرایط شکل‌گیری و ظهور زبان طرفین تطبیق، با استخراج یک «فرازبان»، امکان گفتگوی طرفین را برقرار می‌کند؛ زیرا اساساً اگر نتوان فرازبان را در نظر گرفت، انجام پژوهش تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت بسیار سخت می‌شود. بر اساس این مراتب، در پایان فصل، پیشنهادهای برای بهبود مطالعات تطبیقی در حوزه فلسفه تعلیم و تربیت ارائه شده است.

فصل ششم، به ارائه یافته‌های یک پژوهش تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت پرداخته است. در این پژوهش که با استفاده از روش تطبیقی «بردی» به انجام رسیده، در ابتدا اندیشه‌های فلسفی و تربیتی (اهداف تعلیم و تربیت) دو فیلسوف و مربی بزرگ یعنی افلاطون و فارابی توصیف، تفسیر و همجوار شده‌اند، در مرحله بعد، این اندیشه‌ها مورد مقایسه قرار گرفته و وجوه اشتراک و افتراق آن‌ها استخراج و معرفی شده است.

کتاب حاضر به عنوان یک کتاب درسی برای دروس «روش‌های تحقیق پیشرفته» و «آموزش و روش تطبیقی پیشرفته» در دوره کارشناسی ارشد رشته تاریخ و فلسفه تعلیم و تربیت و دوره دکتری فلسفه تعلیم و تربیت تألیف شده است. همچنین محتوای این کتاب به گونه‌ای تنظیم شده است که بتواند مورد استفاده دانشجویان رشته‌های مختلف علوم تربیتی قرار گیرد. نویسنده، مطالعه این کتاب را به مدیران برنامه‌ریزان، محققان، معلمان و کسانی که دست‌اندرکاران نظام آموزشی توصیه می‌کند. ذکر این نکته ضروری است که این کتاب به عنوان یکی از روش‌شناسی پژوهش تطبیقی در فلسفه تعلیم و تربیت، در کشور مطرح شده و این کتاب، تلاش آغازینی در این عرصه می‌باشد، محتوای کتاب حاضر نمی‌تواند خالی از ایراد و نقص باشد. بنابراین از صاحب‌نظران، همکاران، دانشجویان و کمال‌عزیزانی که مطالب کتاب را مطالعه می‌فرمایند، تقاضا می‌شود نقطه نظرات ارزشمندشان را از طریق آدرس الکترونیکی mirzamohammadi@shahed.ac.ir به اطلاع نویسنده برسانند تا در چاپ‌های بعدی کتاب، مورد استفاده قرار گیرند. در اینجا عرض می‌کنم شمرده و به روح مرحوم دکتر گهواره، مدیریت فقید انتشارات آبیژ درود می‌رسانم و از همکاران گرامی ایشان، سپاسگزاری می‌نمایم.

توفیق از او باد

دکتر محمدحسن میرزامحمدی

پاییز ۱۳۹۲